

**INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA ALOHIDA YORDAMGA MUHTOJ
BOLALARNING TA'LIM TARBIYASIGA DOIR MUAMMOLAR VA YECHIMLAR**

**Andijon pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim fakulteti,
Maxsus pedagogika kafedrasi mudiri
PhD . M.X.Jo'raxo'jayev**

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15240965>

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv talim sharoitida alohida yordamga muhtoj bolalarning ta'lim tarbiyasiga doir muammolar va yechimlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, raqamli texnologiyalar, o'quv dasturlari, differensial yondashuv, integratsiya

Inklyuziv ta'lim barcha o'quvchilarning, jumladan, maxsus ehtiyojga ega bolalarning, teng huquqli ta'lim olishlarini ta'minlashga qaratilgan. Ta'lim jarayoniga zamonaviy innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish inklyuziv ta'limni boshqarishda muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli texnologiyalar, moslashtirilgan o'quv dasturlari va interaktiv o'quv usullari orqali maxsus ehtiyojga ega o'quvchilarning ta'lim jarayoniga integratsiyasini yanada samarali amalga oshirish mumkin. Masalan, raqamli ta'lim platformalari va moslashtirilgan o'quv materiallari o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashishga imkon beradi. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Bu borada qator muhim huquqiy hujjatlar qabul qilinib, ta'lim tizimida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. 2020-yil 13-oktabrda qabul qilingan "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-sonli qaror bilan 2020- 2025 yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi va uni amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" tasdiqlandi. Shuningdek, "Ta'lim to'g'risida"gi qonunga kiritilgan o'zgartirishlar bilan ta'lim tashkilotlarida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'lim va tarbiya ta'minlanishi belgilandi. Ushbu islohotlar inklyuziv ta'limni boshqarishda zamonaviy innovatsion yondashuvlarni joriy etish zaruratini yanada kuchaytirmoqda. Raqamli texnologiyalar, moslashtirilgan o'quv dasturlari va interaktiv o'quv usullari orqali maxsus ehtiyojga ega o'quvchilarning ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlash bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Xalqimizning farovon hayot kechirishini yanada yaxshilash, iqtisodiyot va tadbirkorlikni jadal rivojlantirish, inson huquqlari va manfaatlarini so'zsiz ta'minlash, yurtimizning barcha a'zosi uchun sifatli va samarali ta'lim muhitini yaratish uchun barcha imkoniyatlardan foydalanilmoqda. Inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish, yuqoridagi kamchiliklarni bartaraf qilish yuzasidan ta'lim jarayonini shakllantirishda innovatsion yondoshuvdan foydalanish ijobiy samara beradi. Innovatsion yondashuv mavjud ijtimoiy muhitga innovatsion o'zgarishlar kiritishni rag'batlantiruvchi o'quv faoliyati jarayoni va uning natijasi hisoblanadi. Ta'limning mazkur yondashuvi ayrim inson va jamiyat oldida yuzaga kelayotgan muammolarga faol munosabatni rag'batlantiradi. Inklyuziv ta'limni boshqarishda zamonaviy innovatsion yondashuvlarni qo'llash masalasi ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha qator huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Jumladan, 2020-yil 13-oktabrda qabul qilingan PQ-4860-sonli qaror bilan 2020-2025 yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi va uni amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" tasdiqlandi.

Inklyuziv ta'lim – har bir bola, shu jumladan, maxsus ehtiyojli bolalar uchun teng imkoniyat yaratishga asoslangan ta'lim tizimi. Ushbu yondashuv nafaqat pedagoglar va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarga, balki jamiyatning inklyuziv madaniyatini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

- Teng imkoniyatlar – barcha o'quvchilarning bilim olishiga sharoit yaratish.
- Jamiyatda integratsiya – maxsus ehtiyojli bolalarning ijtimoiy moslashuvi.
- Pedagogik moslashuv – individual yondashuvlar va maxsus metodlardan foydalanish.

Inklyuziv ta'limni amalga oshirish uchun davlat siyosati, pedagogik yondashuv va texnologik rivojlanish birgalikda olib borilishi kerak. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, jamiyatda inklyuziya darajasining ortishi ijtimoiy barqarorlikka va teng imkoniyatlar yaratilishiga hissa qo'shadi.

Raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini yanada samarali va qulay qilishga yordam beradi. Ayniqsa, inklyuziv ta'limda texnologiyalarning ahamiyati katta:

- Onlayn ta'lim platformalari – masofaviy o'qitish imkoniyati.
- Sun'iy intellekt va adaptiv dasturlar – har bir o'quvchiga mos dasturlar yaratish.

-Virtual va kengaytirilgan reallik – interaktiv ta'lim muhiti yaratish.

O'zbekistonda ham raqamli texnologiyalar ta'limga keng joriy qilinmoqda. Ayniqsa, "ZiyoNet" va boshqa ta'lim platformalari orqali o'quvchilar masofaviy bilim olish imkoniyatiga ega bo'lishmoqda.

Ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik yondashuvlar qo'llanilishi ta'lim sifati va samaradorligini oshiradi:

-STEAM ta'limi – fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika integratsiyasi.

-Differensial ta'lim – o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashish.

-Ko'maklashuvchi ta'lim – maxsus pedagoglar va psixologlarning yordami.

Shuningdek, zamonaviy ta'limda o'qitishning interaktiv usullari, loyihaviy ishlar va eksperimental laboratoriyalar muhim o'rin tutadi. Yangi yondashuvlar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kelajak ta'lim tizimida quyidagi innovatsion yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi:

-Blended learning (aralash ta'lim) – an'anaviy va onlayn ta'limni uyg'unlashtirish.

-Gamifikatsiya – o'quv jarayonini o'yin shaklida tashkil qilish.

-Personalizatsiyalashgan ta'lim – har bir o'quvchiga mos o'qitish strategiyalarini ishlab chiqish.

Kelajakda ta'lim sohasida texnologik rivojlanish yanada jadallashadi va bu o'quvchilarning bilim olish jarayonini soddalashtirish bilan birga, ularning qiziqishini oshirishga xizmat qiladi.

Dunyo miqyosida inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha turli yondashuvlar mavjud:

-Finlandiya modeli – har bir o'quvchiga individual yondashuv.

-AQSh va Yevropa tajribasi – texnologik yondashuvlar orqali inklyuziv ta'lim.

-Osiyo davlatlari – an'anaviy va zamonaviy usullarni uyg'unlashtirish.

Shuningdek, Singapur va Yaponiya kabi davlatlarda ta'lim tizimining moslashuvchanligi va individual yondashuvlar keng joriy qilingan bo'lib, bu o'quvchilarning bilim olish jarayonini soddalashtirishga yordam beradi.

O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. 2020-yilda qabul qilingan qonunlar asosida maxsus ehtiyojli bolalar uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratildi:

-Maxsus maktablar va o'quv dasturlarini rivojlantirish.

-Pedagoglarni maxsus tayyorlash va qayta o'qitish.

-Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish.

Shuningdek, inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha xalqaro hamkorlik aloqalari mustahkamlanmoqda va pedagoglar malakasini oshirish uchun maxsus dasturlar amalga oshirilmoqda.

Xulosa qilib aytganda inklyuziv ta'limni boshqarishda zamonaviy innovatsion yondashuvlarni qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va maxsus ehtiyojga ega o'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli texnologiyalar, moslashtirilgan o'quv dasturlari va interaktiv o'qitish usullaridan foydalanish orqali ta'lim jarayoni yanada qulay va samarali bo'lishi mumkin. Shuningdek, pedagoglarning malakasini oshirish va inklyuziv muhitni shakllantirish ta'lim tizimining sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Ta'lim tizimining rivojlanishi inklyuziv yondashuv, raqamli texnologiyalar va zamonaviy pedagogika bilan chambarchas bog'liq. Bu uch yo'nalishning uyg'unlashuvi nafaqat ta'lim jarayonini innovatsion qilishga, balki har bir o'quvchining imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari: Ta'lim to'g'risida qonun (2020), Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida qonun (2020).

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020 yil 13 oktyabrdagi PQ-4860-son qarori.

3. L.Sh.Nurmuhamedovanning "Oilada nogiron farzandni tarbiyalashning pedagogik xususiyatlari" p.f.n diss 2007yil

4. Г.Шоумаров «Развитие инклюзивного образования в Узбекистане» стр.7-9 журнал «Бола ва замон» №4 2008г